

SZENT VI. PÁL PÁPA SZOCIÁLIS ENCIKLIKÁI

Ondrej Nagy, Erik Javorský

ABSZTRAKT

Az előadás témája a katolikus egyház társadalmi tanítása, és azon belül Szent VI. Pál pápa szociális enciklikái és társadalmi tanítása. A felszólalás célja bemutatni a keresztény társadalmi tanítást, mint gyakorlati útmutatást az egyén, a közösség, a társadalom, sőt az egész emberiség számára, amely képes békét, megértést és harmóniát teremteni, továbbá amely elősegíti a személy és az egész közösség fejlődését az egész emberiséget magába foglaló közjó érdekében.

Szent VI. Pál pápa tanítása nemcsak korának problémáit tárja fel és kínál megoldást, hanem meglátásai a mai korban is érvényességgel bírnak.

Kulcsszavak:

Egyház, társadalom, növekedés, fejlődés, közjó

ABSTRACT

Article deals with the issues of social teaching of the Catholic Church, including the social encyclics and social teaching of St. Pope Paul VI. The aim of the work is to present Christian social teaching as a practical guide for the individual, the community, the society and even the whole of humanity, which is able to create peace, understanding and harmony, and which promotes development of the individual and the community for the common good of all mankind. The teaching of St. Pope Paul VI reveals the problems of his age and offers a solution, and his view is still valid today.

Keywords:

Church, society, growth, development, common good

Bevezetés

A keresztény társadalmi tanítás abból a felismert igazságból indul ki, hogy nem lehet kívül maradni az emberi méltóságot sértő viszonyok felszámolásából anélkül, hogy egyénileg és társadalmi intézményként ne válna felelőssé értre mindenki. Az egyre elmélyülő társadalmi

különbségek emberek millióit sodorta, és sodorja ma is, méltatlan és sokszor kilátástalan helyzetbe.

A 19. században az ipari forradalommal párhuzamosan kiéleződött a viszony az igazságtalan, rendezetlen és egyre nagyobb egyenlőtlenségbe sodródó társadalmak munkástömegei és a majdnem korlátlan szabadságot élvező, többnyire társadalmi kötelezettségeket nem vállaló, piaci szereplők, az anyagi források tulajdonosai között.

Az egyház tagjai közül azonban egyre többen érzékelték a tömeges nyomorúság elviselhetetlensége miatti szolidáris felelősséget, és ösztönösen, az előző évszázadokban megszokott, viszonylag szűk körű jótékonykodáson és szegénygondozási gyakorlaton túl igyekeztek szervezetté, célzottá tenni és kiszélesíteni az embersegítő, tevékenységet.

A 19. század közepére tehető a szociális katolicizmus megszületésének az időszaka, amelynek során előbb Franciaországban, majd Németországban jönnek létre a munkásokat összefogó és segélyező keresztény társaságok, a szegénygondozásra összpontosító Karitátskörök, amelyek tevékenysége során alakulnak ki a szociális kereszténység gyakorlatias mozgalmi.

A személy méltóságát és felelősségét hirdető egyház egykor és ma is az ember autonómiáját hangsúlyozza a társadalommal szemben. A személy méltósága azonban gyakran veszélybe kerül a társadalom működési zavarainak, belső viszonyainak rendezetlensége miatt.

A társadalom nem képes minden egyes ember jólétének, boldogulásának és üdvösségének utat nyitni, reális esélyt adó életfeltételeket biztosítani, nem teremti, vagy nem védi meg az emberi kibontakozás szabadságát. Az Egyház etikai elveket fogalmaz meg a társadalmi működés átalakítására, megreformálására. A rendszeralkotó, több tudományterületet is átkaroló munka eredményeként alakult ki a modern katolikus társadalomtudomány. (Lakner, 2012)

1. Az egyház társadalmi tanítása

Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma írja: „Amikor ugyanis az egyház „az evangélium hirdetésére szóló küldetését teljesíti, Jézus Krisztus nevében tanúsítja az ember sajátos méltóságát és hivatását az emberek közössége iránt; megtanítja neki az igazságosság és a szeretet követelményét az isteni bölcsességnek megfelelően” Ez a tanítás abból a mély egységből fakad, amely a hitből átfogó üdvösségre, a reményből az igazságosság kiteljesedésére vezet, és abból a szeretetből, amely minden embert valóságosan fivérré és nővérré tesz Krisztusban: ez Isten világ iránti szeretetének kifejeződése, amelyet Isten annyira szeretett, „hogyan született fiát adta érte” (Jn 3,16).

Az az ember, aki ráébred arra, hogy Isten szereti őt, megérti saját transzcendens méltóságát; megtanulja, hogy ne elégedjen meg önmagával, és a másik emberrel a hiteles emberi kapcsolatok rendszerében találkozzon. Azok az emberek, akiket Isten szeretete újjá teremtett, képesek arra, hogy megváltoztassák az emberi kapcsolatok szabályait és minőségét, sőt még a társadalmi struktúrákat is: olyan személyek ők, akik békét hozhatnak ott, ahol konfliktusok vannak, testvéri kapcsolatokat teremthetnek és tarthatnak fenn ott, ahol gyűlölet uralkodik, képesek keresni az igazságosságot ott, ahol az ember ember általi kizsákmányolása hatalmasodott el. Csak a szeretet teszi lehetővé az emberek közötti kapcsolatok radikális megváltoztatását. Minden jóakarató ember, aki magáévá teszi ezt a lehetőséget, képessé válik az igazságban és a jóságban ismerni fel az igazságosság és az emberi fejlődés mérhetetlen távlatát. (Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, 2007)

Az Egyház a pápai enciklikákon keresztül olyan paradigmáról beszél az egyház, melyet emberi gondolkodásmódunk határoz meg. Ez az emberi gondolkodásmód az alapja keresztény hitünknek.

Az egyház társadalmi tanításának öt alappillére van:

1. Az emberi méltóság

A társadalmat, gazdaságot, politikát csak úgy érdemes építeni, ha az ember méltóságára építünk. Az embernek azért van méltósága, mert Isten hasonlatosságára és képére teremtett; a gazdasági és társadalmi folyamatoknak az alapja az ember.

Az egyén felelőssége, hogy milyen társadalomban, milyen gazdaságban él. Természetesen a struktúrák visszahatnak az emberre. A társadalom emberekből épül fel, és az ember felelős azért, hogy mit épít. Az ember szabadsága az alapja annak, hogy végső soron ő a struktúra meghatározója.

2. A szolidaritás

Ebben benne van az együttérzés, a kompassió, a másik felé való odafordulás, különösen a peremen lévők vagy szükséget szenvedők érdekében. Ez ma annyit jelent, hogy az embernek oda kell fordulnia a másik felé, nyitottnak kell lennie másokra, és ki kell vennie saját magát a középpontból.

Azt is tanítja a keresztény hit, hogy a másik előbbre való, mint én. Ez a nézet nem csak a keresztény tanokban van benne: az altruizmusról elég sokat beszélnek a gazdasági életben is, amikor azt mondják, hogy a gazdasági szereplők ne öldöklő versenyben gyilkolják le egymást,

hanem működjenek együtt, vagyis minden résztvevő számára kölcsönösen előnyös megállapodás legyen.

3. A szubszidiaritás (kisegítés) elve

Ezen elv szerint „egy magasabb szintű közösségnek nem szabad beavatkoznia egy alacsonyabb szintű közösség belső életébe, és nem szabad megfosztania illetékességétől, épp ellenkezőleg, szükségleteiben támogatnia és segítenie kell, hogy annak tevékenységét összehangolja a társadalmat alkotó más tényezőkkel, tudniillik a közjó érdekében.

A hierarchia magasabb szintjén is van valaki, és nem mindegy, hogy ez a valaki milyen. Az a jó, ha nem nyom el, hanem kisebbít, szolgál. Isten is hierarchikus rendszerben szeret, segít minket.

4. A közjó

Ezen a társadalmi élet azon feltételeinek összességét kell érteni, melyek mind a csoportoknak, mind az egyes tagoknak lehetővé teszik azt, hogy saját tökéletességüket ériék el. (ETTK)

A közjó mindenki életét érinti. Mindenki részéről okosságot igényel, de még inkább azok részéről, akik a tekintély hivatalát gyakorolják.

Három lényeges elemet foglal magába: mindenekelőtt feltételezi a személynek, mint ilyennek tiszteletét. A közjó érdekében a közhatalomnak tiszteletben kell tartania az emberi személy alapvető és elidegeníthetetlen jogait. A társadalom köteles engedélyezni minden tagjának, hogy megvalósítsa saját hivatását.

Másodszor a közjó igényli közösségének szociális jólétét, gyarapodását. A gyarapodás az összes társadalmi kötelezettségnek a foglalata. De mindenki számára hozzáférhetővé kell tennie azt, amire a valóban emberi élethez szüksége van: az élelmet, a ruházatot, az egészséget, a munkát, a nevelést, a kultúrát, a megfelelő tájékoztatást, a családalapítás jogát stb.

Végül a közjó magában foglalja a békét, vagyis az igazságos rend állandóságát és biztonságát. Feltételezi tehát, hogy a tekintély tisztességes eszközökkel biztonságot nyújt mind a társadalom, mind tagjai számára. Biztosítja a jogot a törvényes, személyes és kollektív önvédelemhez. Sokkal élhetőbb egy olyan társadalom, ahol az emberek kooperálnak, bíznak a másokban és békében élnek egymással.

5. Az igazságosság

Aquinói Szent Tamás a négy sarkalatos erény közé emeli. Az igazságosság mindenféle emberi közösség létalapja. Készségessé tesz mindenki jogainak tiszteletben tartására, segít annak az összhangnak a megteremtésében, amely előmozdítja a méltányosságot a személyek és a közjó irányában.

A mindennapi szóhasználatban gyakran keveredik az igazság és az igazságosság fogalma. Az igazság a kimondott, leírt szó és a valóság közötti viszony, az igazságosság pedig erény, az emberi akarat állandó készsége, hogy mindenkinek megadja azt, ami jár neki.

Az igazságosság kölcsönösen megillet mindenkit. Minden embernek egyaránt vannak jogai és kötelességei is. Ez azt jelenti, hogy az anyagi javak, a munka, a tisztségek, az adók, a jutalmak és büntetések kiosztása során a feladatok és a felelőségek között igazságosságnak kell érvényesülnie. (Magyar Katolikus Egyház)

2. Szent VI. Pál pápa

Ki is volt Giovanni Battista Montini, akit ma Szent VI. Pál pápaként ismerünk?

Nemcsak az a pápa, aki befejezte a II. Vatikáni Zsinatot, hanem bevezette a szinódus gondolatát, aki a kölcsönös párbeszédben látja az Egyház útját és jövőjét.

Az Egyháznak párbeszédbe kell kezdenie a világgal, amelyben él. Az Egyház szóvá teszi önmagát, az Egyház üzenetté teszi önmagát; az Egyház beszélgetéssé teszi önmagát. Alapvetően azért, mert a hit, a vallás nem más, mint párbeszéd Isten és az ember között, olyan dialógus, amely üdvöt hoz. Ha tehát az Egyház hű akar lenni Istenhez és a hitéhez, ugyanilyen dialogikus módon kell viszonyulnia a világhoz. Csak ha beszélget, ha párbeszédet folytat, akkor lesz hiteles meghirdetője Jézus Krisztus evangéliumának. És kivel folytasson párbeszédet az Egyház? A pápa ezt koncentrikus körökben írja le: először a teljes emberiséggel (beleértve még az ateistákat is, jól tudva, hogy a velük való dialógus igen nehéz a hit dolgaiban), azután az istenhívőkkel, végezetül pedig a kereszténységgel, a nem katolikus testvéreinkkel. Csak az ilyen párbeszéd segít el a békéhez, ahhoz, hogy az emberiség előre tudjon haladni.

A II. Vatikáni zsinat befejezése után, két évvel, 1967. március 26-án tette közzé VI. Pál pápa a népek fejlődéséről szóló *Populorum progressio* kezdetű enciklikáját. Ezzel eleget tett a zsinati atyák kívánságának, akik az Egyház és a világ kapcsolatával foglalkozó, *Gaudium et spes* kezdetű konstitúció megvitatásakor felfigyeltek a világméretű gazdasági-kulturális problémákra.

A zsinat vége felé, 1965. okt. 4-én, az ENSZ New York-i székházában mondott beszédében szólt a világméretűvé terebélyesedett társadalmi konfliktusokról, a botrányos egyenlőtlenségekről, a luxusszínvonalon élő kevesek és a nyomorban tengődő tömegek közti igazságtalan aránytalanságról. Ugyanígy tűrhetetlen a gazdag és a fejlődésben elmaradt országok közötti gazdasági, társadalmi és kulturális szakadék. VI. Pál a körlevélben idéz az ENSZ székhelyén mondott beszédéből, amikor is azt hangsúlyozta, hogy „fejlődés a béke új neve”. New Yorkból visszatérve a zsinati atyák előtt megvallotta: „Az ember bizonytalansággal tudja szervezni a földet Isten nélkül is, de Isten nélkül végső soron csakis az ember ellen tudja megszervezni. Ezért minden, önmagán kívüli szemponttól elszakított, abszolút humanizmus – embertelen humanizmus.” (Magyar Kurír, 2021)

3. Populorum progressio (a népek fejlődéséről)

A problémafelvetéskor az enciklika az ember vágyából indul ki: Kitörni a nyomorból, biztosabb megélhetéshez jutni, egészségesen élni és biztos állásban dolgozni, minden elnyomás nélkül, s az emberi méltóságot megcsúfoló, megalázó helyzetektől mentesen nagyobb felelősséggel rendelkezni, képzetebbné lenni – egyszóval többet tenni, többet tudni, többet birtokolni, hogy így több lehessen. Ugyanakkor azonban látni azt is, hogy az emberek nagy része olyan körülmények között él, amelyek mindezeket a jogos törekvéseket megghiúsítják.

Ha tehát a gazdasági rendszert nem ellensúlyozzák valamilyen tervszerű beavatkozással, annak szükségszerűen az lesz a következménye, hogy a világban meglévő életszínvonalbeli különbségek nem fognak csökkenni, hanem növekednek. A gazdag népek rohamos gyarapodást könyvelhetnek el, a szegényebbek pedig csak lassan fejlődnek. Az egyensúly mindinkább megbillen: egyes országokban bekövetkezik az élelmiszer túlermelése, mások viszont súlyos élelmiszerhiányban szenvednek. Ezzel egyidejűleg a társadalmi konfliktusok is világméretűvé terebélyesednek. (Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, 2007)

Krisztus egyháza, mint ilyen, egyrészt az emberélet legjobb ismerője, másrészt meg a legnagyobb mértékben és minden ízében különbözik is a földi országoktól; „egyetlen célja, hogy a Vigasztaló Szentlélek vezetésével annak a Krisztusnak a művét folytassa, aki azért jött a világra, hogy tanúságot tegyen az igazságról; aki azért jött, hogy üdvözítsen, nem pedig hogy ítélkezzen; aki azért jött, hogy szolgáljon, nem azért, hogy neki szolgáljanak” (v. ö. Jn 18,37; Mt 20,28; Mk 10,45). Az Egyház azért alapított, hogy már most és itt, az evilágban megjelenítse a Mennyeek Országát, nem pedig azért, hogy földi hatalmat szerezzen. Ezért világosan kijelenti, hogy a két illetőségi terület különbözik egymástól, mint ahogy a két –

egyházi és világi – hatalom is szuverén a maga rendjében. Mivel azonban a történelemben él, „kötelessége, hogy keresse és az Evangélium fényében értelmezze az idők jeleit.” Így, mivel az egyház törekvései összhangban vannak az emberek legjobb törekvéseivel!

A fejlődés, nem szorítkozhat a pusztán gazdasági növekedésre. Hiszen a fejlődésnek, hogy valóságosnak legyen mondható, minden oldalúnak kell lennie, olyannak, amely minden ember és a teljes ember növekedését is biztosítja. Az embert kell a középpontba állítani, minden embert, minden embercsoportot, a legkisebbtől kezdve egészen az emberiségig!

A termelés növelését célzó programoknak ugyanis csak egy céljuk lehet: az ember személyiségének a szolgálata. Hiszen arra való, hogy csökkentsék az egyenlőtlenséget, megszüntessék az emberek közötti megkülönböztetést, felszabadítsák az embert a szolgaságból, mégpedig úgy, hogy maga váljék képessé az evilági létrendben helyzetét jobbra tenni, erkölcsi fejlődését előmozdítani, belső adottságait kifejleszteni. A haladás azt jelenti, hogy a társadalmi fejlődésre éppúgy gondot kell fordítani, mint a gazdasági gyarapodásra.

Teljességgel elveszíti értelmét a gazdaság is, a technika is, ha nem az ember javát szolgálja, amint ez rendeltetészerű kötelessége. Az ember viszont csak abban a mértékben igazán ember, amilyen mértékben saját fejlődésének maga a kovácsa, tetteinek uraként, tettei következményeinek bírjaként, összhangban azzal a természettel, amit Teremtőjétől kapott, s amit szabadon elfogad, képességeivel és igényeivel együtt. (Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, 2007)

A körlevélben külön hangsúlyt kapnak a fejlődő országok. Minden, a fejlődő országok pénzügyi vagy műszaki támogatására tett erőfeszítés, legyen az akár mégoly nagy jelentőségű is, pusztán látszateredményt hozhat csak, ha a gazdag és a szegény országok közötti kereskedelmi kapcsolatok kiszámíthatatlan változásai e segítség hatását nagyrészt megsemmisítik. Nyilvánvaló tehát, hogy a szabad piac szabályai nem felelnek meg annak a célnak, hogy egymagukban irányítsák az államok nemzetközi kapcsolatait. Hasznosak ellenben minden olyan esetben, ha a felek gazdasági ereje nem különbözik túlságosan egymástól, sőt ilyenkor erősen ösztönöz a további haladásra és az erőfeszítéseket juttatja megérdemelt előnyhöz. Ezért a fejlett ipari országok a szabad piac törvényében valamilyen értelemben az igazságosság és a jogszerűség törvényét látják. (Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, 2007)

A pápai enciklika leszögezi: a jövő, súlyos veszélyeinek előjeleit mutatja. Mégis meg van a remény, hogy a népek kölcsönös gyanakvását, a nemzeti önzést egyszer majd le fogja győzni az együttes munkálkodás iránti mélyebb igény, vagy a szolidaritást követelő

szükségszerűségének tudata. Remény, hogy a gazdaságilag kevésbé fejlett országok abból is ösztönzést nyernek, azzal is eredményeket érnek el, ha összefognak a más hasonló helyzetű népekkel, és így nagyobb földrajzi egységen belül összehangolt tervek alapján egyúttal minden résztvevő a maga régiójának fejlődését is elősegíti.

Ha a népek közötti összefogás napról napra hatékonyabbá válik, akkor ennek szükségszerűen olyan összefogásnak kell lennie, amelyik minden népnek megadja a lehetőséget, hogy saját szerencséjének maga legyen az előmozdítója. A nemzetek közötti kapcsolatok mindmáig az elégnél többször alapultak az erőviszonyokon. Jöjjön el a nap, amikor a népek kapcsolatait ezek a jelek fogják kíséni: tisztelet, barátság, egymás kedvét kereső segítség, és olyan közös cselekvés, amely azon alapul, hogy minden nép az öntudat legmagasabb fokán vállalva a maga terheit és a maga kötelességeit, a közös fölemelkedésért dolgozik. A fejlődő népek, a szegény nemzetek is követelik, hogy kivehessék az őket megillető részt egy jobb embervilág megalkotásából, amelyben mindenki szentül betöltheti jogait és kötelességeit. Vágyukat, mivel teljesen jogos vágy, mindenkinek meg kell hallgatnia és be kell töltenie.

4. Megoldási javaslatok

A pápai megnyilatkozás leszögezi, hogy a legfontosabb sz egyetemes szeretet, mivel a világ súlyos beteg. Betegségének oka nem az, hogy megcsappantak a természet erőforrásai, s nem is annyira az, hogy a telhetetlen kisebbsége kaparintotta meg azokat, hanem sokkal inkább az, hogy eloldódtak a testvériség embereket és népeket összetartó kötelékei.

Ezért nem lehet elég nyomatékkal hangsúlyozni, hogy az emberi együttérzésből és keresztény szeretetből fakadó kötelesség, a befogadás kötelezettsége nemcsak a családokra és kisebb közösségekre vonatkozik, hanem az országok ebben leginkább illetékes társadalmi intézményeire is. Fel kell kínálni a szeretetteljes testvéri fogadtatás jó példáját, a teljes élet lehetőségét minden nép számára.

Legyen szociális lelkiismeret! A vezetők és a beosztottak kapcsolatát a jogszerűségnek kell irányítania, a kétoldalú kötelezettségeket rögzítő törvényes szerződéseknek kell szabályoznia. Vagyis ne legyen senki, bárhol is él, igazságtalanul kiszolgáltatva a másik ember önkényének!

Mert ahogy az egyes emberek esetében történik, ugyanúgy az egyes népekben is könnyen kialakul a szerető lelki közösség, ha őszinte beszélgetés szövődik közöttük. A haladás érdekében kovácsolt tervek valójában akkor fogják egyesíteni a népeket arra, hogy e terveket közös erőfeszítéssel teljesedésbe is vigyék, ha a legfelső vezetőktől kezdve a legegyszerűbb munkásig minden egyes embert a testvéri szeretet lelkesíti, sürgető vágy hajtja az egység és az

összetartozás civilizációjának felépítésére az egész földkerekségen. Akkor majd kezdődik az a párbeszéd, melynek tétje nem a pénz, a mezőgazdaság és nem az ipar, hanem – az ember. És ez akkor lesz igazán termékeny, ha a beszélgetőtársaknak, a népeknek olyan utakat mutat, amelyeken gazdasági haladásukat is, szellemi növekedésüket is elérhetik; akkor, ha a szakemberek tanítókká és nevelőkké is válnak, ha tudományuk a szellemi és erkölcsi magasabbrendűség jelével lesz ékes, mert nem csak a gazdaság, de az emberség dolgait is gyarapítja és fölemeli. Akkor majd a kapcsolatok egyszer megkötött kötelekei tartósak maradnak úgy is, ha a támogatásra meg a segítségre már szükség sincs többé! (Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, 2007)

A békét ugyanis egyáltalán nem lehet előteremteni minden háborúskodás egyszerű beszüntetésével, mintha a béke holmi erőegyensúlyban állana, amiben nem is állhat, lévén az – ingatag. A béke napról napra, állandó munkával épül, Isten akartát szem előtt tartva, amely rend, Isten ugyanazon akaratából, az igazságosság tökéletesebb formáját követeli az emberek között. A béke új neve: haladás!

Mivel ezen az úton mindenkinek egy lélekkel, egy akarral kell haladnia, ezért mindenki figyelmét fel kell hívni a baj rendkívül súlyos és kiterjedt voltára s orvoslásának abszolút sürgősségére. Minden embernek és minden nemzetnek kötelessége tehát, hogy ezért viselje a felelősséget.

Végül Szent VI. Pál pápa szinódusi lelkülete nyilvánul meg, amikor felszólítással fordul a dialógus jegyében a katolikusokhoz, a keresztényekhez és az istenhívőkhöz, minden jóakarátú emberhez, az államférfiakhoz, a tudósokhoz, és közös munkára szólít fel

5. Octogesima adveniens (elérkezvén a nyolcvanadik)

A Rerum novarum kibocsátásának 80. évfordulóján apostoli levélben szól Szent VI. Pál pápa, amelynek üzenete továbbra is a társadalmi igazságosságért folyó cselekvésre sarkallja az embert. Nagyobb igazságosságot a világban!

A modern gazdasági rendszer által előidézett társadalmi problémákat ugyanis – mint például a termelés humán aspektusai, a javak cseréjének és elosztásának méltányossága, a fogyasztási-közszükségleti cikkek felhalmozódásának kérdése, a felelősség és annak megosztása – a modern civilizáció tágabb összefüggésrendszerébe kell belehelyezni. A jelenleg is zajló igen radikális és roppant gyorsütemű változások közepette az ember nap mint nap újból fölfedezheti és egyúttal kérdezi is önmagát, saját esélyei felől. Miközben ódzkodik attól, hogy levonja a tanulságokat a múltból, amelyet teljességgel lezártnak s a jelentől oly nagyon különbözőnek

vél, mégis szüksége van rá, hogy jövőjét – amelyet éppoly ismeretlennek, mint amilyen ingatagnak lát – változhatatlan és örök igazságokkal világítsa be; ezek ugyan kétségkívül transzcendens igazságok, jeleikre azonban az ember, ha valóban akarja, képes rátalálni. Az apostoli levél néhány pontban fogalmazza meg felhívását:

Az erkölcsi nyomor. Az elembertelenítő, az öntudatot lealázó és a család intézményét veszélyeztető körülmények az eleve hátrányos helyzetűeket sújtják elsősorban: a túlszűfolt tömegszállások a bensőséges családi élet lehetőségének még a minimumát sem képesek biztosítani; a fiatal házások, mivel hiába várnak olyan tisztességes lakásra, aminek a bérét meg is tudják fizetni, megkeserednek, s veszélybe kerülhet kapcsolatuk is; a gyermekek, fiúk és leányok, menekülnek az otthon szűk falai közül, az utcán keresik az otthon pótszerét, s ez abból áll, hogy baráti társaságokhoz verődnek, felügyelet nélkül, ellenőrizhetetlenül. Az a súlyos kötelesség terheli az illetékeseket, hogy törekedjenek úrrá lenni ezen a tendencián, illetve térítsék helyes mederbe azt.

A társadalmi teendők átgondolása. Elemi szükségszerűség, a közös társadalmi feladatokra ugyanannyi szellemi energiát és anyagi tőke legyen fordítva, mint amennyi a fegyverkezésre és a technológiai fejlesztésekre megy el. Ha elmarad a cselekvésre kínálkozó alkalom a problémák megnevezése, akkor ezek egyszer csak sokkal súlyosabbakká válnak majd, lehetlenné téve békés megoldásukat.

Környezetszennyezés. Miközben az a panoráma, amelynek középpontjában ott áll az ember, ilyenképpen, a szelektáltan elébe vetített képek körforgásával változik, egy másfajta változás is megfigyelhető, s ez az emberi tevékenység éppoly drámai, mint amilyen váratlan következménye. Az emberek ma szinte egyik percről a másikra ébrednek ennek tudatára: olyan meggondolatlanul zsákmányolták ki a természetet, hogy fennáll a természet lerombolásának, és annak a veszélye, hogy a természettel való visszaélés vétke magára az emberre száll vissza. De az ember számára nem csak anyagi környezete válik állandó veszélyforrássá, például a természet elszennyeződése, a vegyi szennyezés, az új betegségek, a totális megsemmisítő eszközök révén; az ember már saját humánkörnyezetén sem tud úrrá lenni többé, annyira nem, hogy képes jövőbeni életfeltételeit is teljességgel elviselhetlenné tenni. Ez társadalmi-szociális kérdés, és teljesen nyilvánvalóan kihat az emberiség egész családjára. Nem szabad elfeledkezni a lelki környezetszennyezésről, az ideológiák kiüresedéséről sem, amely az egyént és a társadalmat is közömbössé teszi egymással szemben. (Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, 2007)

A keresztényeknek ezen újfajta kilátások felé kell fordítaniuk a figyelmüket, hogy legyen erejük a többi emberrel együtt vállalni a felelősséget a jövőért, amelyet immár az emberiség közös sorsának kell mondanunk.

Mit tehet az egyház és az egyház szociális tanítása? Valahányszor ilyen sok és nehéz probléma jelentkezik egyszerre, az egyház arra törekszik, hogy újra végiggondolja, miképpen tud saját illetőségi körén belül megfelelni az emberek várakozásának. Ha a jelenlegi nehézségek, akár kiterjedt voltaknál fogva, akár mert sürgős intézkedést igényelnek, példátlanok látszanak is, fel kell tenni a kérdést, nincs-e azért mégis hatalma az embernek, hogy oldja, ill. megoldja azokat?!

Az egyház társadalmi tanítása a maga belső erejének teljességével az emberiség társául szegődik ezen a kutatóúton. Nem emeli ugyan fel szavát azért, hogy tekintélyével egy-egy adott társadalmi rendszert támogasson, vagy hogy valamilyen kész modellt javasoljon, mégsem éri be azzal, hogy csupán általános elvekre hívja föl a figyelmet: miközben gondolkodva tanulmányozza mindazt, ami válasz lehet e földi valóság körülményeinek változásaira, ezzel maga is fejlődik, mégpedig a megújulás forrásának, az Evangéliumnak az ösztönzésére.

Sokkal nagyobb igazságosságot kell érvényesíteni a javak elosztásában mind az egyes nemzeteken belül, mind pedig nemzetközi viszonylatban! Ami a nemzetközi kereskedelmet illeti, jó fölül kéne emelkedni az erőviszonyokon alapuló szisztémán, hogy megegyezésekkel garantált egyetértésre lehessen jutni mindenki érdekének megfelelően. Hiszen a pusztán erőviszonyok még soha nem biztosítottak tartós és valódi igazságosságot, még ha a hatalmi pozíciók kialakulásának a mások pozíciójával való kölcsönös összefüggése miatti periodikus váltakozása egyszer-egyszer azért lehetővé tette is, hogy könnyebben megteremtődjenek a párbeszéd feltételei. Az igazságosság legalapvetőbb követelménye, abban fejezhető ki, hogy minden nép érvényt szerezhessen annak az Istentől való jogának, hogy saját fejlődését önmaga mozdíthassa elő –, és pedig olyan nemzetközi együttműködés keretében, amely mentes minden gazdasági vagy politikai gyámkodástól. Kell tehát bátorság a jelenlegi nemzetközi kapcsolatrendszer ártértékeléséhez, akár a termelés nemzetközi megoszlásáról, akár a piac szerkezetéről, a profitok ellenőzéséről vagy a pénzügyi rendszerről van szó – nem feledkezve meg a nemzetközi segélyezési tevékenységről sem hogy a gazdag nemzetek növekedési modelljét megkérdőjelezzük, hogy a szívet és az elmét radikális fordulatra készítsük, arra, hogy álljanak készen a nemzetközi jog elsődlegességének elismerésére, s végül, hogy a nemzetközi szervezetek hatékonyságuk növelésére újuljanak meg.

Szükséges a gondolkodásmód megváltoztatása, hogy a struktúrák is megváltozhassanak. Korunk emberében nagyon erős vágy él a kényszertől és a hatalmi függéstől való megszabadulásra. Csakhogy ez a megszabadulás a belső szabadsággal kezdődik, amit az embernek a javak birtoklásával, sőt a saját cselekvési lehetőségeivel szembeni függetlenedése útján kell elérnie. Ide viszont semmilyen más módon nem juthat el, csak az embertárs iránti transzcendens szeretettel, és azzal, ha kineveli magában az igazi szolgáló lelkületet. Másként, csak egyfajta vezetőváltást eredményeznek. Az egymás után hatalomra kerülő új meg új vezetők ismét csak körülveszik magukat előjogokkal, korlátozzák a szabadságot és eltűrik, hogy az igazságtalanság új formái jöjjenek létre. Az embertelen versenyszellem, amely sok nemzetet sodor konfliktusba vagy állít szembe egymással, oda vezet, hogy egyesek közülük műszaki, gazdasági és katonai vezető szerepre törekcszenek: következésképp ez a szellem akadályozza olyan struktúrák létrejöttét, amelyek a fejlődés menetét a teljesebb igazságosság szempontjai szerint tartanák egyensúlyban ahelyett, hogy az emberek közötti egyenlőtlenséget növelnék; az ilyen struktúrákon belül az emberek az egymás iránti bizalmatlanság, következésképp a konfliktusok légkörében élnek, ez pedig folyamatosan veszélyezteti a békét.

A jövő a közös részvétel, a közös felelősség, a közös döntés. Minél inkább növekszik a kulturális színvonal, minél inkább kifejlődik az érzék a szabadság iránt, és főképpen minél jobban megérlelődik az emberekben az a belátás, hogy a jövő létfeltételeinek meghatározásában micsoda súlyuk van mostani döntéseiknek, azoknak, amelyeket e reményeiben elbizonytalanodott jelenben hoznak meg. Növelni kell a felelősségből és a döntésekből való méltányos részesedést, megteremtve ennek intézményes kereteit. (Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, 2007)

6. De iustitia in mundo (igazságosság a világban)

A záródokumentum határozottan kiáll amellett, hogy az emberi közösség és annak fejlődése elválaszthatatlan az igazságosságtól.

Igazságtalanság a világban. Nem az egyház elsődleges feladata a világ helyzetének mélyebb elemzése és értékelése, mégis észleli azokat a súlyos igazságtalanságokat, amelyek az önkényuralom, az elnyomás, a szabadságot elfojtó rossz életkörülmények hálójával mintegy körülfonják az embert és a világot, s az emberiség nagyobb felét megakadályozzák egy emberhez méltóbb, testvériségben élő világ építésében és megélésében. Az egyház hivatása, hogy mintegy a világ szívében hirdetve jelenvalóvá tegyék a Jó Hírt a szegényeknek, a szabadságot az elnyomottaknak, az örömet a szomorkodóknak.

Az egyetemes összetartozás válsága. A világot, amelyben az egyház is él és tevékenykedik, egy félelmetes ellentmondás tartja fogságában. Az emberi közösség egységének létrejöttéért küzdő erők még soha nem tűntek ennyire hatalmasnak és dinamikusnak, minthogy a teljes egyenlőség elvének és a minden embert megillető méltóságnak tudatában gyökereznek. Az embereket, mivel valamennyien az emberiség családjának tagjai, feloldhatatlan kötelekként kapcsolja egybe a világ jövője, valamennyien viselik tehát a felelősséget ezért a jövőért.

A növekvő fegyverkezési verseny az ember legfőbb értékét, az életet veszélyezteti, a szegényeket – egyéneket és népeket – még szegényebbé teszi, a gazdagokat tovább gazdagítja, állandó konfrontációs veszély forrása és a nukleáris fegyverek esetében az egész földi élet elpusztításával fenyeget. Egyúttal új megosztottságok keletkeznek, elválasztva az embert legközelebbi embertársától is. A gazdasági igazságtalanság és a társadalmi részesedés működési zavarai pedig megakadályozzák az embert alapvető emberi és állampolgári jogainak érvényesítésében.

A fejlődés joga. Az igazságosság iránti igény kinyilvánítása akkor veszi kezdetét, amikor az ember felismeri önmaga egyre növekvő értékét, és ez a felismerés éppen mint a fejlődéshez való jog fejeződik ki. A fejlődés jogát pedig az alapvető emberi jogokban való dinamikus előbbrehaladásban kell meghatározni, azokban, amelyek megalapozzák az egyéni és a nemzeti törekvéseket.

Csakhogy mindezek a vágyak nem lesznek képesek megfelelni a kor igényeinek, ha semmibe veeszik azokat az objektív akadályokat, amelyeket maguk a társadalmi struktúrák állítanak a szív megtérése, a szeretet tökéletes formájának megvalósítása elé. Össze kell fogni, hogy a társadalom peremén élő emberek helyzete megváltozzon, hogy megszakadjon azt a hibás kör, amely már egész szisztémává épült ki, olyan rendszerré, amely megakadályozza, hogy a közösség elérje a javakat megtermelő emberek egyenlő mértékű és méltányos bérezését, és inkább az egyenlőtlenséget fokozza, ellene dolgozik annak, hogy mindenki hozzáférjen a közös javakhoz és szolgáltatásokhoz, aminek eredményeképpen a polgárok nagy része számára ezek hozzáférhetetlenek maradnak.

A párbeszéd szükségessége. Ahhoz, hogy ezekkel a javaslatokkal az egész emberiség által követelt valódi egységet el lehessen érni, kommunikációra van szükség! A hatékony közvetítő kommunikáció magában foglalja a párbeszéd szilárdan érvényes alapfeltételeinek megteremtését is, erre pedig csak olyan emberek képesek, akik nem állnak geopolitikai, ideológiai, társadalmi, gazdasági kényszerek és generációs ellentétek hatása alatt. Az élet

értékének az emberlét valódi javaihoz való ragaszkodás révén megvalósuló visszaállítása éppúgy megkívánja a felnövekvő generáció részvételét és tanúságtételét, mint a népek közötti nézetcserét.

Egyház küldetése, az igazságosság megvalósítása. Krisztus tetteiben és tanításában elválaszthatatlanul összekapcsolta az embernek Istenhez és a másik emberhez való viszonyát. Krisztus földi életét úgy élte meg, mint Önmaga tökéletes odaajándékozását Istennek az emberek üdvözítéséért és megszabadításáért. Kinyilatkoztatta Isten mindenkire vonatkozó Atyaságát és az isteni igazságosságnak a szűkölködők és az elnyomottak melletti állásfoglalását. Így Krisztus azonosította magát legkisebb testvéreivel, amikor azt mondta, hogy amit a legkisebb testvéreim közül eggyel is tettek, velem tettétek. (Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, 2007)

A krisztusi üzenet szerint tehát az ember Istennel kapcsolatos magatartása az emberekkel szembeni magatartásban teljesebbé válik, válasza Isten szeretetére, a Krisztus által üdvözítő Isten szeretetére az emberek iránti szeretetben és az emberek szolgálatában bizonyul hatékonynak. Márpedig a keresztény emberszeretet nem választható el az igazságosságtól, hiszen a szeretet magában foglalja az igazságosság érvényesítésének abszolút követelményét, azaz az embertárs méltóságának és jogainak elismerését; az igazságosság viszont egyedül a szeretetben jut el belső teljességére.

A mai gazdasági és politikai rendszerben és gondolkodásban hiányoznak az olyan elvek és értékek, amelyek segítenék az embereket a valódi emberi szükségletek és a személyiség kifejlődését akadályozó, divatos igények közti helyes megkülönböztetésben. A fogyasztói társadalmi gondolkodás nemcsak a gazdasági életre, hanem az emberi kapcsolatokra is rányomja bélyegét. (Muzslay, 1997)

Annak érdekében, hogy cselekvő módon szerezzünk érvényt a fejlődéshez való jognak, le kell szögezni a következőket: A népeket ne akadályozzák abban, hogy a maguk kulturális sajátosságai szerinti fejlődési modellt kövessenek! Minden nép elsősorban önmaga válhasson gazdasági és társadalmi haladásának alakítójává! Minden nép, mint az emberiség közösségének tevékeny és felelős tagja, közreműködhesse a közös jólét megteremtésében, és pedig ugyanolyan jogon, mint bármely más nemzet!

Befejezés

A katolikus egyház társadalmi tanítása etikai alapon nyugvó társadalomszervezeti követelmények rendszere. Nem egyedi problémák leltára vagy megoldásoknak a kész receptje,

hanem a társadalom, sőt a globális társadalom, és az egész emberiség életének optimalizálását szem előtt tartó egységes állásfoglalás, a világról, az egyház szerepéről, az egyház és a világ viszonyáról. Az ember és társadalma iránti felelősség az egyházat társadalmi állásfoglalásra készíti. Az egyház társadalmi tanítása a keresztény világnézet elválaszthatatlan része. Az egyház társadalmi tanítása természetes módon magán hordozza korának ismereteit, szemléletét. A tanítás mégsem egy adott korban megmerevedett tanrendszer, hanem együtt halad a korrallal és az élettel. Középpontjában mindig az emberi személy áll életével és a maga személyi méltóságával, teljes erkölcsi és szellemi értékeivel, transzcendens rendeltetésével, akit sohasem szabad gazdasági, politikai, társadalmi szempontokért feláldozni. Az ember nem önmagáért van, és önmagában sohasem tud kiteljesedni. A személyt, akit a keresztény vallás szabadnak és autonómnak hirdet, az egyház egyúttal társas lénynek is tartja. A személyiség elv a társadalmi lényként értelmezett embert teszi a társadalmi rend mércéjévé. Az emberi méltóságot csak közösségben lehet megvalósítani és megőrizni. Az egyház társadalmi tanítása mindig hangsúlyozza, hogy a társadalomnak és intézményrendszerének rendeltetése és célja mindig a személy és nem fordítva.

Szent VI. Pál pápa társadalmi tanítása nemcsak korának társadalmi kihívásait fogalmazta meg, hanem egyúttal szinódusi párbeszédre szólított fel hívőt és nem hívőt, valamint minden jóakarátú embert a szebb, békésebb, fejlődni képes, egymással szolidáris emberi közösség közös építésére.

Referenciák

AZ IGAZSÁGOSSÁG ÉS BÉKE PÁPAI TANÁCSA 2007. Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma. Budapest: Szent István Társulat 2007. 17.old. ISBN: 9789633619278

TOMKA M. (SZERK.) - GOJÁK J. (SZERK.) 2004. Az Egyház társadalmi tanítása. Budapest: Szent István Társulat 2004. 317., 329., 338., 341., 343. old. ISBN: 9789633606766

LAKNER Z. 2012. Egyház és társadalom. Budapest: Szent István Társulat 2012. 16-21. old. ISBN: 978 963277360 5

MUZSLAY I. 1997. Az Egyház szociális tanítása 1997. Budapest: Márton Áron Kiadó 1997. 76. old. ISBN: 9639011312

MAGYAR KATOLIKUS EGYHÁZ: Az egyház társadalmi tanítása [online]. <https://katolikus.hu/cikk/az-egyhaz-tarsadalmi-tanitasa>

MAGYAR KURÍR 2021. A párbeszéd pápája – Szent VI. Pál pápa. [online].
<https://www.magyarurir.hu/kultura/a-parbeszed-papaja-szent-vi-pal-papa>

Elérhetőség

Mgr. Ondrej Nagy, doktorand PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

udvardiplebania@gmail.com

PhDr. Erik Javorský, MBA LL.M, doktorand PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

erik.javorsky@gmail.com